

ՎԱՐՆԱՅԱՆ ԳՐԻԳՈՐ (ԱԻ)

ԱԼԱՎԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԵՎ ՄԻՐԻԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՍԸ

Խնդրո առարկա ուսումնասիրությունը վերաբերում է 2011 թ. մարտին Միրիայի Արաբական Հանրապետությունում (ՄԱՀ) սկսված քաղաքացիական պատերազմի ընթացքում ալավիական համայնքում¹ տեղի ունեցած իրադարձություններին և փոփոխություններին:

Միրիայում ձևավորված ներքաղաքական նոր իրողությունների պայմաններում ալավիական համայնքում ընթացող զարգացումների, ներհամայնքային տրամադրությունների և վերափոխումների վերաբերյալ մեր կողմից քննության առնվող նյութը հիմնվում է երեք հետազոտությունների վրա:

Առաջինը գերմանական «Ֆրեդերիկ Էբերտ» հիմնադրամի գիտաշխատող Ազիզ Նակկաշի կողմից արված «Ալավիների դիլեման Հոմսում» դաշտային հետազոտությունն է², որը հիմնականում կատարվել է Հոմսի ալավիների հետ հարցազրույցների արդյունքում:

Երկրորդը ծագումով նորգելանդացի, Օմանի Սուլթան Կաբուսի անվան համալսարանի պրոֆեսոր Լեոն Գոլդսմիթի «Միրիայի

¹ Միրիայում ալավիները կազմում են բնակչության 12 %-ը, շուրջ 2,5 միլիոն մարդ, որոնք հիմնականում կենտրոնացած են երկրի հյուսիսարևմտյան շրջաններում՝ Լաթաքիա, Տարտուս, Բանիաս քաղաքներում, Հոմսում և համանուն նահանգում, ինչպես նաև մայրաքաղաք Դամասկոսում: Իրականում անհնար է ներկայացնել ալավիների ճշգրիտ թվաքանակը Միրիայում, քանի որ 1960-ից սկսած Միրիայում փոքրամասնությունների թվական տվյալներն արտացոլող մարդահամար չի անցկացվել: Ժողովրդագրագետ Օնն Ուինքլերը պնդում է, որ Միրիայի ալավիական բնակչությունն իրականում ավելի մեծ է, քան սովորաբար ներկայացվող 12%-ը: (Stu Winckler O., Arab Political Demography: Population Growth, Labor Migration and Natalist Policies, Ed. N 2, Eastbourne, Sussex Academic Press, 2009, p. 34):

² Nakkash A., The Alawite Dilemma in Homs, Friedrich Ebert Stiftung, Dep. For Middle East and North Africa Hiroshimast: 28, Berlin, Germany, March 2013.

ալավիները և համայնքային անապահովության էությունը. Խալդունյան հեռանկարը՝ հոդվածն է³: Հեղինակը, քննության առնելով Միրիայում ալավիների իշխանության անցնելը, նրանց ամուր ռազմաքաղաքական դիրքերի ամրապնդումը բացատրում է միջնադարյան արաբ փիլիսոփա Իբն Խալդունի «ասաֆիյա» (ցեղային համերաշխություն) տեսությամբ՝ Բաշար Ալ-Ասադի վարչակարգի ամրության ֆենոմենը մեկնաբանելով ալավիական համայնքի ասաֆիյայի էությամբ:

Երրորդ հետազոտությունը միջազգային իրավապաշտպան «Human Rights Watch» կազմակերպության 2013 թ. հոկտեմբերին հրապարակած զեկույցն է⁴: Չեկույցի հեղինակները մանրամասն ներկայացնում են 2013 թ. օգոստոսի 4-ին իսլամական ծայրահեղական խմբավորումների կողմից Լաթաքիայի շրջանի ալավիաբնակ շուրջ 10 գյուղերում իրագործված սպանդն ու վայրագությունները: Չեկույցում առկա են փաստեր, որոնք ի դերն են հանվել հարյուրավոր ալավի տեղաբնիկների, սպանվածների հարազատների, բարձրաստիճան սպաների, ռազմական հետախուզության, հատուկ ծառայությունների աշխատակիցների, Լաթաքիայի Ազգային հիվանդանոցի բժշկական անձնակազմի հետ հարցազրույցների միջոցով:

Միրիայի ալավիները 2011 թ. մարտին սկսված իրադարձությունների ընթացքում հաճախ գիտական և փորձագիտական շրջանակներում ներկայացվել են որպես բաասական⁵ վարչակարգին հավատարիմ և անվարան աջակիցներ, այնինչ հետազոտողների մեծ մասը հաշվի չի առել աշխարհագրական,

³ Goldsmith L., Syria's Alawites and the Politics of Sectarian Insecurity: A Khaldunian Perspective, Ortadoğu Etütleri, Vol. 3, № 1, July 2011.

⁴ Human Rights Watch, You Can Still See Their Blood, Executions, Unlawful Killings, Hostage Taking by Opposition Forces in Latakia Countryside, October 2013.

⁵ 1946 թ. սիրիացի քրիստոնյա քաղաքական գործիչ Միշել Աֆլակի և Դամասկոսի դպրոցներից մեկում պատմություն դասավանդող ուսուցիչ Սալահադին Բիթարը հիմնում են Արաբական վերածննդի կուսակցությունը, որը 1953 թ. միավորվեց Ակրամ Հաուրանիի Արաբական սոցիալիստական կուսակցության հետ և միայն 1954 թ. վերանվանվեց Արաբական վերածննդի սոցիալիստական կուսակցության՝ Հիզբ Ալ-բաաս Ալ-արաբի Ալ-իշթիրաբի: Կուսակցության կարգախոսն է միասնություն՝ վահդա, ազատություն՝ հուռոփյա, սոցիալիզմ՝ իշթիռաբիյա, լոզունգը:

սոցիալ- տնտեսական և սոցիալ-հոգեբանական որոշ գործոններ: Նվազ ուշադրություն է դարձվել ներհամայնքային հարաբերությունների առանձնահատկություններին և այդ համատեքստում վարչակարգին աջակցելու կամ ընդդիմանալու համայնքի ունեցած պատճառներին:

Հետազոտական շրջանակների կողմից հիմնականում քննարկվել է ալավիների կողմից վարչակարգին աջակցելու խնդիրը, սակայն աչքաթող է արվել Միրիայում գործող բաասական իշխանությանն ալավիների աջակցության հետզհետե անկման միտումը, որը հիմնականում պայմանավորված է բաասական վարչակարգի կազմում ալավիական փոքրամասնության արդեն երկրորդ սերնդով: Դինաստիաների երկրորդ սերնդի մոտ համերաշխության անկման տեսությունը պատկանում է միջնադարյան արաբ հեղինակ Իբն Խալդունին, որն իր դասական աշխատություններից մեկում, խոսելով «Ասաֆիյայի» մասին, նշում է, թե դինաստիաների երկրորդ սերնդի մոտ ցեղախմբային կամ համայնքային համերաշխությունը սկսում է նվազել⁶:

Ալավիական համայնքն ասադական վարչակարգին կապող առաձգական կապերից է վարչակարգի կողմից երկրում համայնքային անապահովության մթնոլորտի ձևավորումը: Գործող վարչակարգը խթանում է ալավիական համայնքի համար համընդհանուր անապահովության մթնոլորտի ձևավորումը, որպեսզի, որպես ապահովության միակ երաշխավոր, ստանա ալավիների անվերապահ աջակցությունը և այդպիսով պահպանի իշխանությունը թե՛ երկրում, թե՛ ոչ միատարր ալավիական համայնքում:

Ալավիների համայնքային համերաշխության մակարդակի նվազման օրինակներ կան հետազոտող Ազիզ Նակկաշի՝ հոմսաբնակ ալավիների հետ հարցազրույցներում: Այսպես, ալավի, Սալիմ մականվամբ գնդապետներից մեկը նշում է, թե այսօր խնդիրը սիրիական բանակը չէ, այլ Միրիան ամբողջապես: Թիրախը Միրիայի միասնականությունն է (ալ-հադաֆ հուա վահդաթ Սուրիյա): Նա նկարագրում է ներքին շրջանների ալավիների (դախիլ) իրավիճակը: «Մենք այստեղ փոքրամասնություն ենք և սուննիներն ուզում են մեզ դուրս քշել

⁶ Ibn Khaldun, The Muqaddimah, an Introduction to History, translated by Rosenthal F., London, 1967, p. 283.

այստեղից: Գնդապետի կարծիքով խնդիրը Բաշար Ալ-Ասադի անձը չէ, այլ այն, որ, եթե նա գնա, ապա Հոմսի և նրա շրջակա բնակավայրերում բնակվող ալավիները վտանգի առաջ կկանգնեն: Նրանք ավելի վտանգված կլինեն, քան ծովափնյա շրջաններում բնակվող ալավիները (սահիլ)⁷: Սա օգնում է հասկանալ ալավիների ներհամայնքային հարաբերությունների էությունը: Հոմսաբնակ ալավիները գտնում են, որ իրենք իշխանական լծակներից զուրկ են, այնինչ ծովափնյա շրջաններում բնակվողներն իշխանությունն ամբողջովին կենտրոնացրել են իրենց ձեռքերում: Հոմսի ալավիների աջակցությունը վարչակարգին պայմանավորված է մի շարք գործոններով, նրանք աջակցում են ոչ միայն սոցիալապես վարչակարգից կախվածության մեջ լինելու պատճառով, այլև վարչակարգի տապալումից հետո բնաջնջվելու վախի հետևանքով, քանի որ սիրիական ապստամբությունը նրանց շրջանում դիտվել է որպես հակաալավիական շարժում: Հարցվածներից փոխգնդապետ Աբու Այմանը նշում է, որ բացի սահիլ և դախիլ ալավիների միջև առկա անհավասարություններից, պառակտվածություն կա նաև հենց ծովափնյա բնակավայրերի ալավիների շրջանում: Նա նշել է, որ իր թեկնածությունը բանակում ծառայողական առաջխաղացման էին ներկայացրել, սակայն իր տոհմացեղային պատկանելությունը խանգարեց ավելի ազդեցիկ լծակներ ունենալուն⁸:

Իշխանություններն ի սկզբանե, օգտագործելով սիրիական հատուկ ծառայությունները, ձգտել են մոբիլիզացնել հիմնականում գործազուրկ երիտասարդ ալավիներին՝ նրանց վարչակարգի հենարանը դարձնելու նպատակով:

Հատուկ ծառայությունների աշխատակիցները հրահանգավորել են հավաքագրված ալավիներին՝ Հոմսի սուննիաբնակ շրջաններում կազմակերպել նրանց պաշտպանությունը: Այս գործողությունները բացասական ազդեցություն են ունեցել Հոմսում՝ սրելով սուննի-

⁷ Գոլդսմիթի ուսումնասիրության մեջ հստակ տարանջատում է դրվում ծովափնյա և ներքին շրջաններում բնակվող ալավիների միջև: Ծովափնյա և ներքին շրջանների միջև սահմանն անցնում է Սիրիայի հյուսիս արևմտյան շրջանում հյուսիսից հարավ ձգվող լեռնաշղթայով, որն առավելապես հայտնի է Զիբալ Ալ-Ալաուիյին անունով:

⁸ Goldsmith L., նշվ. աշխ., էջ 6:

ալավիական հարաբերությունները: Այդ հարաբերությունների սրման մասին հարցազրույցի ընթացքում օրինակներ է բերում պահեստագործի փոխգնդապետ Աբու Այմանը: Այսպես, 2011 թ. ապրիլին Հոմսի Ջահրա շրջանում սպանվեցին ալավի բրիգադի գեներալ Աբդու Թելաուին, նրա երկու որդիներն ու եղբորորդին: Ալավի գեներալի սպանությունը շրջադարձային նշանակություն ունեցավ Հոմսի ալավիների համայնքում, քանի որ դրանից հետո վախի մթնոլորտը և ցասումը սկսեց տիրող դառնալ համայնքի կյանքում՝ նրանցից շատերին դրդելով վարչակարգին անվերապահ աջակցության: Լեոն Գոլդսմիթն, իր հետազոտության մեջ հղում կատարելով հրեա ուսումնասիրող, Հայֆայի համալսարանի դասախոս Յեվեթթե Թալհամիի «Ֆեթվաները և Սիրիայի ալավիները» հոդվածին⁹, հետաքրքիր օրինակ է բերում՝ նշելով, որ ալավիական համայնքի քաղաքական վերակազմավորման համար մեկ համապատասխան նախադեպ կա: 1936 թ. ալավիները կանգնած էին դժվարին ընտրության առաջ, նրանք կա՛մ պետք է միանային սիրիական նոր ձևավորվող պետությանը, կա՛մ պետք է պայքարեին իրենց ինքնավարության համար, որը ստացել էին ֆրանսիական իշխանությունների կողմից դեռևս 1920 թ.: Այդ ճակատագրական պահին Երուսաղեմի գլխավոր մուֆթի ազդեցիկ կրոնական և քաղաքական գործիչ Մուհամմադ Ամին Ալ-Հուսեյնին ֆեթվա է արձակում, որով հաստատում է ալավիների իսլամական լիազորությունները, ինչը լեգիտիմացրել է ալավիներին սուննիական իսլամական միջավայրում: Ավելի ուշ, ալավիական համայնքի առաջնորդներն ընտրեցին Սիրիական պետության հետ միավորումը:

«Արաբական գարնան» հետևանքով Սիրիայում ծայր առած բռնությունների հարաճուն ալիքը լուրջ մարտահրավեր է միջհամայնքային հարաբերությունների միջև լարվածության հաղթահարմանը: Այս դեպքում, ինչպես գրում է Գոլդսմիթը, ալավիների համար ամենալավ տարբերակը ասադական վարչակարգից և նրա հիմնական աջակիցներից աստիճանաբար հեռանալն է: Հակառակ պարագայում, անհրաժեշտ է 1936 թ. մուֆթի Մուհամմադ Ամին Ալ-Հուսեյնի ֆեթվային համահավասար

⁹ Yvette Talhamy, The Fatwas and the Nysayri/Alawis of Syria, Middle Eastern Studies, № 46-2, 2010, p. 185-186.

Էրաշխավորություն, որպեսզի ալավիները կարողանան ավելի ազատ գործել և վարչակարգից նրանց անջատումը տեղի ունենա ավելի հեշտ:

Ալավիական համայնքում տեղի ունեցած իրադարձություններին մանրամասն անդրադարձ են կատարել «Human Rights watch» իրավաշտպան կազմակերպության փորձագետները:

2013 թ. օգոստոսի 4-ին մի շարք ընդդիմադիր զինյալ խմբավորումներ հարձակումներ են իրականացրել Սիրիայի Լաթաքիա շրջանի ալավիաբնակ գյուղերում¹⁰: Օգոստոսի 3-ի լույս 4-ի գիշերը նրանք հարձակումներ են գործում կառավարական զորքերի դիրքերի վրա, գրավում դրանք և մտնում ավելի քան 10 ալավիաբնակ գյուղեր: Իշխանությունները օգոստոսի 5-ին հակահարձակ են լինում շրջանները զինյալներից հետ վերցնելու նպատակով: Ամբողջական վերահսկողություն այդ տարածքներում կառավարական ուժերը հաստատում են միայն օգոստոսի 18-ին: Զեկույցի պատրաստման ընթացքում իրավապաշտպան կազմակերպության աշխատակիցները հավաքել են ընդդիմադիր զինյալների կողմից սպանված 190 քաղաքացիների անունները, որոնցից 57-ը՝ կին, 18-ը՝ երեխա և 14 ծերեր¹¹:

Բարուդան Լաթաքիայի շրջանի առաջին բնակավայրն է, որտեղ ընդդիմադիր զինյալները սկսել են իրականացնել իրենց գործողությունները՝ սպանելով բնակիչների: Զինյալները հարձակվել են նաև ալավիական մականներից սրբատեղիներից մեկի վրա: Բարուդայում գրոհայինները սպանել են մի շարք ալավիական ընտանիքների՝ Շեբիլ, Բադուր, Ֆթայմա, Կուսեյբա բազմաթիվ անդամների:

Իրավապաշտպան կազմակերպության աշխատակիցների հետազոտությունը Լաթաքիայի ազգային հիվանդանոցի արխիվում և

¹⁰ Ընդդիմադիր խմբերը գրոհի մասին տարբեր կայքերի միջոցով հայտարարություն էին տարածել մինչև հարձակումը: Ընդդիմադիրների հարձակում օպերացիան տարբեր անուններ ուներ, որոնցից հատկանշական էին «Աիշայի ժառանգների արշավանքը», «Բարուդայի գրոհը» և «Ծովափի ազատագրության գործողությունը»:

¹¹ Human Rights Watch Report, You Can Still See Their Blood, Executions, Unlawful Killings, and Hostage taking by Opposition Forces in Latakia Countryside, October 2013, p. 16.

նրանց զրույցները բժշկական անձնակազմի հետ ցույց են տվել, որ սպանվածները հիմնականում տանջամահ են արվել: «Human Right Watch»-ի հետազոտական խումբը 2013 թ. սեպտեմբերի 7-ին այցելել է Բարուդա գյուղի շեյխ Նաբհանի անվան այն սրբատեղին, որը զինված խմբավորումների կողմից ռմբահարությամբ քանդվել էր¹²: Դեռ ավելին, զինյալները մտադրված պղծել են մականում գտնվող շեյխ Նաբհանի գերեզմանը: Օգոստոսի 21-ին Սուբուր Ալ-Իզզ կոչվող ծայրահեղական խմբավորումներից մեկը youtube վիդեոկայքում տեղադրել էր մականի ռմբահարման ամբողջական տեսագրությունը¹³:

Պետք է նշել, որ միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերով հակամարտության կողմերը պատասխանատվություն են կրում կրոնական հաստատությունների վրա մտադրված հարձակումների համար: Կրոնական հաստատությունների վրա կանխամտածված հարձակումները, որոնք մարտական խնդրի կատարման նպատակներից դուրս են, համարվում են պատերազմական հանցագործություններ¹⁴:

Հարձակման առաջին իսկ օրը զինյալները առևանգել են հայտնի ալավիական ընտանիքից սերած շեյխ Բադր Ալ-Ղազզալին, որը Հաֆեզ Ալ-Ասադի¹⁵ խորհրդականներից մեկի՝ Ֆադլ Ղազզալի բարեկամն էր: Շեյխի առևանգման պատասխանատվությունն իր վրա էր վերցրել ընդդիմադիր խմբավորումներից «Շամ Ալ-Իսլամը»: Խմբավորումը հետագայում Ղազզալին հանձնել է Ջաբհաթ Ալ-Նուսրայի զինյալներին, որոնք էլ ի վերջո սպանել են նրան¹⁶:

¹² Human Rights Watch interview with member of the National Defense Forces, Latakia countryside, Syria, September 8, 2013, p. 28.

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=tFogzxFeaL8>

¹⁴ http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0703.pdf, Միջազգային հումանիտար իրավունքով հակամարտությունների ընթացքում մշակութային հաստատությունների պահպանումն ամրագրված է 1954 թ. Հաագայի կոնվենցիայով:

¹⁵ Հաֆեզ Ալ-Ասադի մասին տե՛ս Seale P., Asad, The Struggle For The Middle East, University of California, Berkeley, Los Angeles, 1989.

¹⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=J7dBCHWABfA>

Հաջորդը Նբեթիե բնակավայրն է, որտեղ ընդդիմադիր զինյալները ոչ իրավաչափ ձևերով սպանել են շուրջ երկու տասնյակ մարդկանց երեք ալավիական Շիհադե, Իբրահիմ և Մարիամ ընտանիքների անդամներից:

Զանգվածային սպանություններ են տեղի ունեցել շրջանի Ալ-Համբուշիյա բնակավայրում, որտեղ զինյալները կրկին հարձակումներ են գործել ալավիական ընտանիքների վրա և առանց խտրականության սպանել նրանց: Այստեղ ամենաշատը տուժել է Դարվիշ ընտանիքը, որի ներկայացուցիչներից մեկի պնդմամբ օգոստոսի 4-ին զինյալները սպանել են ընտանիքի շուրջ 13 անդամների միաժամանակ տարբեր վայրերում:

Փաստերը ցույց են տվել, որ զինյալները խաղաղ բնակիչների սպանությունները շարունակել են նաև Սլեյբա Ալ-Համբուշիյա գյուղում, որտեղ նրանք սպանել են շուրջ 15 հոգու Սլեյմ, Դիբ և Իբրահիմ ընտանիքներից: Զինյալների կողմից խաղաղ բնակչությանն ահաբեկելու և զանգվածային սպանություններն առանց խտրականության կատարելու վառ օրինակ է այս գյուղի 80 ամյա բնակչուհու՝ Նասիբա Սալիմ Սլեյմի սպանությունը¹⁷:

Բլուտա գյուղը գտնվում է Բարուդա և Համբուշիյե բնակավայրերի միջև: Գրոհայինները շրջապատել են Բլուտան և մտել գյուղ: Կենդանի մնացած բնակիչներից Բաշիր Շեբիլը պատմել է իրավապաշտպաններին, թե ինչպես են զինյալները սպանել կնոջն ու հորը, վիրավորել իրեն, իսկ ամենափոքր որդուն գերի վերցրել: Բաշիրն ականատես է եղել, թե ինչպես ընդդիմադիր զինյալները վայրագություններից հետո այրել են սպանվածների դիակները: Զինյալների գործողությունները շարունակվել են Լաթաքիայի շրջանի մի շարք այլ գյուղերում նույնպես, ինչպիսիք են Աբու Մաքան, Արամոն, Բրամսան և այլն¹⁸:

Եզրակացնելով՝ գալիս ենք հետևյալ եզրահանգումներին՝

1. Միրիայում քաղաքացիական պատերազմի ընթացքում ալավիական համայնքը բազմաթիվ մարդկային և նյութական կորուստներ

¹⁷ Human Rights Watch, նշվ. զեկույց, էջ 41:

¹⁸ Human Rights Watch, նշվ. զեկույց, էջ 52-57:

է ունեցել, ծայր առած սուննիական արմատականության պայմաններում խախտվել է սուննի-ալավիական հարաբերություններում դեռևս Հաֆեզ Ալ-Ասադի ժամանակներից ձևավորված հավասարակշռությունը: Ալավիական համայնքի Նումայլաթիյա և Մառավիքա տոհմերի հիմնականում Ասադ և Մախլուֆ ընտանիքների ներկայացուցիչները Միրիայում զբաղեցրել և զբաղեցնում են բարձր իշխանական պաշտոններ: Նրանք բանակում որոշում կայացնող բարձր հրամանատարական պաշտոնների են նշանակվել, ղեկավարել են հատուկ ծառայությունները:

2. Իշխանական համակարգում ալավիական գործոնը պատճառ դարձավ բնակչության սուննի մեծամասնության շրջանում ալավիների դեմ ոչ հրապարակային, սակայն հարաձուն դժգոհության ձևավորմանը:

3. «Արաբական գարնան» արդյունքում Միրիայի շուրջ ձևավորված միջազգային լարվածության համատեքստում առանձին ուժային կենտրոններ, հատկապես Սաուդյան Արաբիան և Կատարը, կարողացան օգտագործել երկրում առկա սուննիական դժգոհությունը: Նրանք սկսեցին Միրիա ուղարկել սալաֆիական ռազմական խմբավորումներ, որի արդյունքում հակամարտությունն էլ ավելի սրվեց, իսկ բռնությունների ալիքը Միրիայում ավելի բարձրացավ:

VARDANYAN GRIGOR

(IOS)

ALAWITE COMMUNITY AND SYRIAN CRISIS

In this article we tried to focus on Alawite community within Syrian crisis. The examined material is about intercommunity relations and transformations. This article is mainly organized base on three researches. The first is telling us about the alawites' life in Homs and surrounded outskirts of that town. This research was done by interviewing alawi inhabitants of Homs representing different layers of society. The second is a thorough examination of alawites military-political role and their capabilities of keeping authority in Syria in such a long period. Third is the report entitled "You can still see their blood" by Human Rights Watch. This report is

based on a field investigation in September 2013 by a Human Rights Watch researcher to Latakia and its countryside. Human Rights Watch visited five of the villages that the opposition fighters attacked during the operation. Human Rights Watch requested and received permission from the Syrian government to operate officially in the country for the purpose of conducting this investigation. At the end we arrived at some conclusions on Syrian crisis and the future of alawite community.